

Trianon, antiszemitizmus, zsidótörvények, háború kezdete

A trianoni döntés új helyzetet teremtett a magyarországi zsidóság számára, mert alapvetően megváltozott lélekszáma, területi megoszlása, társadalmi összetétele és helyzete, továbbá demográfiai folyamatai. Fontosabbak voltak azonban sajnós a drasztikus politikai változások: a törvényekbe foglalt antiszemitizmus, majd zsidóüldözés, végül pedig tömeges megsemmisítésük.

A megmaradt országterületen élő izraelita túlnyomó többsége magyar anyanyelvűnek vallotta magát! A terület- és lakosságcsökkenés következtében ugyanakkor a budapesti zsidóság szerepe lényegesen felértékelődött és megnőtt, hisz a hazai zsidóság csaknem fele (45%-a) ekkor már itt élt, s az egész időszak vonatkozásában a zsidóság száma és aránya mind területrészekként, mind pedig településtípusokként közel azonos mértékben folyamatosan csökkent.

A legfőbb ok elsősorban a zsidók természetes szaporulatának, azon belül szinte teljes egészében a születések számának erőteljes visszaesése volt. A zsidóság korösszetétele ugyanis már 1920-ra az országos átlagnál rosszabb volt. Ki kell hangsúlyoznunk, hogy az első világháborús trauma és a növekvő antiszemitizmus nélkül is a zsidóság természetes szaporodása jelentősen visszaesett volna (jóval az országos átlag alá), de messze nem ilyen mértékben, s minden bizonnyal valamennyire pozitív maradt volna.

Tovább csökkentette az izraelita vallásúak számát a kikeresztelkedések és a vegyes házasságok számának növekedése. Az 1920-41 közötti csaknem 30 ezer fős kikeresztelkedés egyharmada 1919-20-ban a fehérterror idején történt, elsősorban 1919 végén.

A két folyamat következtében a trianoni Magyarország területén a keresztény vallású zsidók száma 90 ezer főre emelkedett, mintegy kétharmaduk budapesti volt, míg a visszatért területeken csak kb. 10 ezer keresztény vallású zsidót írtak össze.

Trianon, antisemitism, anti-Jewish laws and the start of war

The Treaty of Trianon created a new situation for the Jews in Hungary because it fundamentally changed their population, regional distribution, social composition and status as well as their demographic processes. Unfortunately, however, there were more important and drastic political changes: first antisemitism incorporated into the laws, then the persecution of Jews, and finally their mass destruction.

The vast majority of the Israelites living in the remaining area of the country identified themselves as Hungarian speaking. As a result of the decline in area and population, however, the role of Jews in Budapest grew and became more appreciated since almost half of the Hungarian Jewish community (45%) had lived here and in considering the whole period the number and proportion of the Jewish were constantly decreasing to the same extent both by the parts of the areas and the types of settlements.

The main reason is primarily the decline of the natural population growth; within that it is almost entirely because of the sharp drop in birth rates. The age composition of Jews was worse than the national average since 1920. It should be emphasized that even without the trauma of World War I and the increasing antisemitism their natural population growth would have declined significantly (well below the national average) but not nearly this much and would have probably remained somewhat positive.

Baptisms and mixed marriages further reduced the number of Jews. Between 1920 and 1941 almost 30 thousand people were baptised and one third these baptisms were done during the White Terror between 1919 and 1920, especially at the end of 1919.

As a result of the two processes the number of Christian Jews grew to 90 thousand in the area of Trianon Hungary, about two thirds of them were from Budapest while in the returned areas only approximately 10 thousand Christian Jews were identified.

Ki kell azonban emelnünk, hogy az állami vagy közigazgatási szférákban számuk és arányuk jelentős mértékben csökkent. A numerus clausus alkalmazása következtében a felsőoktatásban a zsidók aránya a 30% körülről kb. 10%-ra esett vissza, majd a 30-as évek közepétől tovább csökkent 5% alá. Hitler hatalomra jutása után öt évvel a magyarországi zsidóság helyzetének romlása felgyorsult a három zsidótörvény (1938, 1939, 1941) és számos életüket tovább korlátozó törvény megszavazása és életbe lépése után.

A két világháború közötti Magyarország sorsát nagyban meghatározta a trianoni békeszerződés. Valamennyi számottevő politikai erő külpolitikánk első számú célkitűzésének a revíziót, tehát a békeszerződés megváltoztatását tekintette. A 30-as évek elején biztossá vált, hogy a revíziót csak a náci Németország segítségével lehet megvalósítani. Hazánk tehát közeledni kezdett Németországhoz.

A II. zsidótörvény (1939:IV. törvény) már faji alapon különböztette meg a zsidónak minősítetteket, akiknek arányát az értelmiségi pályákon 6%-ra csökkentette.

Néhány nappal azután, hogy hazánk belépett a Szovjetunió elleni háborúba, az országgyűlés újabb törvényt fogadott el a zsidók állampolgári jogainak további korlátozásáról. A III. zsidótörvény (1941:XV. törvény) megtiltotta a nem zsidók és zsidók közötti házasságot. Fajgyalázasnak minősítette a nem zsidók és zsidók közti házasságon kívüli nemi kapcsolatot.

Az intézkedések részben a hazai és a külföldi, egyre erősödő antiszemita erők nyomására történt, azonban szerepet játszottak benne reálpolitikai megfontolások is, nevezetesen a fenyegető német befolyásnak való kényszerű megfelelés. A zsidó lakosságot az állampolgári jogaiktól megfosztó törvényeket például a főrabbi egyetértésével hozták: ha ugyanis Magyarország nem szigorít a (Hitler szerint) engedékeny zsidótörvényein, az megszállással fenyegette volna - ami a zsidóság tömeges deportálását vonta volna maga után. Így sikerült ezt egészen 1944-ig elkerülni.

It must be emphasized, however, that in state and administrative spheres their proportion and number significantly dropped. After the application of the numerus clausus the number of Jews in higher education fell from 30% to around 10% and decreased even more in the 1930s under 5%.

5 years after Hitler came to power the Hungarian Jews' situation became worse much faster specifically after the 3 Jewish Laws (1938, 1939 and 1941) and the voting of several restrictive laws for their lives took effect.

Between the 2 world wars Hungary's fate was largely defined by the Treaty of Trianon. All the major political forces considered the number one objective for our foreign policy to be revision, meaning the modification of the Peace Treaty. In the early 30s it became clear that this revision can only be achieved through Nazi Germany. Thus, our country began to approach Germany.

The second Jewish Law (Article V of Act 1939) already racially distinguished those who were qualified as Jews, and reduced their rate in intellectual professions to 6%.

A few days after that our country entered war against the Soviet Union, the Parliament accepted yet another law to further restrict the civic rights of Jews. The third Jewish Law (Article XV of the Act of 1941) forbade marriages between Jews and non-Jews. This law classified sexual relationships outside marriage between Jews and non-Jews to be miscegenation.

These measures partly happened because of the increasing pressure of anti-Semitic forces but real political considerations also played a role in them, namely the compliance with the threatening German influence. For example, the laws depriving the Jewish population of its civic rights were accepted with the consent of the Chief Rabbi: because in case Hungary did not tighten the laws considered to be too indulgent (by Hitler) Germany would have threatened the country with occupation – which would have resulted in the mass deportation of Jews. This way this could be avoided till 1944.

Munkaszolgálat : Valamilyen szempontból (származás, politikai nézet) fegyveres szolgálatra megbízhatatlannak minősített személyek katonai célokra való felhasználása.

A II. zsidótörvény hatálya alá eső személyeket rendfokozat nélkül munkaszolgálat teljesítésére kötelezték. 1941 őszén a 10 munkaszolgálatos zászlóaljhoz sorolt századok egy része tábori munkásszázad volt, ide osztották be a 18-42 év közötti zsidókat. Az ún. különleges munkásszázadokba kerültek az ugyanilyen korosztályú, de „nemzethűség szempontjából” megbízhatatlannak tartott munkaképes férfiak. A munkaszolgálatos századok harmadik válfaját a nemzetiségi alakulatok képezték, ide főleg román, majd később szerb, horvát és ruszin nemzetiségieket osztottak be.

1942 tavaszán a 2. hadsereg mozgósításához zsidók ezreit vezényelték a frontra a „muszos” századokba.

A munkaszolgálatosok silány ételmezés mellett, kiszolgáltatva a felvigyázó „keret” brutális bánásmódjának, leginkább műszaki munkát végeztek, lövészárkokat, akadályokat, bunkerokat készítettek. Sok halálos áldozattal járt az aknaszedés.

1944 márciusában a zsidó munkaszolgálatosok létszáma 63 ezer fő volt. A német megszállás után kb. 22 ezerrel növelték az állományt a haditermelés fokozása érdekében, a német katonai és gazdasági szervek követelésére.

A nyilasuralom idején a nyugati határszélen kb. 35 ezer munkaszolgálatos dolgozott, közülük kb. 11 ezren elpusztultak.

Deportálások, holokauszt

A már említett eseményeket leszámítva 1944-ig a magyarországi zsidók többségét még nem fenyegette közvetlen életveszély, de az üldözés ténye letagadhatatlan. Magyarország német megszállását követően (1944. március 19.) Adolf Eichmann és maroknyi csapata azonban már 1944 áprilisában megkezdte a magyarországi zsidóság gettósítását és deportálását - aktív

Labour service is the use of those persons for military purposes who are considered to be unreliable for armed service because of some aspects (due to origin or political opinion).

Those persons falling under the effect of the second Jewish Law were ordered to do labour service without rank. In the autumn of 1941 part of the 10 labour service battalions were worker companies where Jews from the age of 18 to 42 were enlisted. Men able to work who were considered unreliable in the aspect of “national loyalty” of the same age group got enlisted to the so-called special labour battalions. The third variant of the labour service companies were made by ethnic troops where mostly Romanian, later Serbian, Croatian and Ruthenian nationalities were assigned to.

In the spring of 1942 for the mobilization of the second Army, thousands of Jews were commanded to the front in labour service companies.

The labourers in addition to poor nutrition were extradited to the brutal treatment of their overseeing “framework”, mostly did technical work, dug the trenches, made the obstacles and the bunkers. Picking mines resulted many of their deaths.

In March 1944 the number of Jewish forced labourers were 63 thousand. After the German occupation the personnel was increased by approximately 22 thousand people to increase war productivity by the demand of German military and economic organizations.

During the Arrow Cross regime (Nazi Regime) about 35 thousand forced labourers worked on the western border, of whom approximately 11 thousand people perished.

Deportations, Holocaust

Apart from the events mentioned until 1944 the majority of Jewish people in Hungary were not yet immediately deadly threatened, but the fact of their persecution is undeniable. However, following the German occupation of Hungary (March 19, in 1944) Adolf Eichmann and his handful of men began the ghettoization and deportation of Jews in April of 1944 with active

magyar segítséggel, kb. 200 000 ember (csendőr, államhivatalnok és vasutas) közreműködésével.

A budapesti zsidók megmenekültek ettől a sorsától, mert Horthy Miklós kormányzó július 7-én leállította a deportálásokat, de a városban már júniusban megkezdtek a zsidók összeköltöztetését, ekkor még úgynevezett csillagos házakba.

Az 1944. október 15-én hatalomra került Szálasi-kormány elkötelezte Magyarországot a német szövetség és a háború végsőig folytatása mellett, s október 20-tól szisztematikusan besorozták a lezárt csillagos házak lakói közül a 16 és 60 év közötti férfiakat és a 16 és 40 év közötti nőket, első lépcsőben a Budapest környéki védőművek építéséhez. November 6-án elindultak a halálmenetek: az árokások és munkaszolgálatosok, valamint a csillagos házakban összefogdosott zsidók egy jelentős részét a nyugati határszélre hajtották, ahol a németek az új birodalmi védőállás sáncainak kiépítésére akarták felhasználni őket. Jelentős részük odaveszett, de mintegy 50 ezer főt átadtak a németeknek.

A németek tiltakozása ellenére a nyilasok a budapesti zsidóság gettósítását - azaz az országban tartását - kezdték el szervezni. Lipótvárosban semleges diplomáciai testületek által védett házakból egy ún. "Nemzetközi gettó" létesült, mintegy 30 ezer fős zsidó lélekszámmal. A zárt, összefüggő, bekerített "Pesti gettó"-t a VII. kerületben került nyilas kormány december elején hozta létre, ahová közel 70.000 embert költöztettek be.

1944–45-ben a magyar zsidóságnak kb. 70%-át, mintegy 600 000 embert gyilkoltak meg (Az 1941-es népszámlálás 861 ezerre tette a zsidónak minősülő, azaz legalább két izraelita nagyszülővel rendelkezők számát, és ezen belül 725 ezer izraelita vallásút talált. A túlélők számát pedig 255 ezerre lehet tenni). A Kárpát-medencei zsidó származású lakosság a Budapesten és a

Hungarian assistance, the collaboration of around 200 thousand people (gendarmes, government officials and railway workers).

The Jews of Budapest were saved from this fate because Governor Miklós Horthy halted the deportations on the 7th of July, but the city had already started to move together the Jews into the so-called star houses.

The Szálasi-government that took power on the 15th of October, 1944 committed Hungary to the end to the German alliance and the continuation of war and from the 20th of October systematically enlisted the male inhabitants of the sealed star houses from the age of 16 to 60 and the women from the age of 16 to 40, as a first step to build the protective plants around Budapest. On the 6th of November the death marches started: the trenchers and labourers, as well as a majority of the collected Jews from the star houses were driven to the western border of the country where they wanted to use them to build the ramparts of the new imperial protecting stands for the Germans. A significant amount of them perished but around 50 thousand people were turned over to the Germans.

Despite the protest of the Germans the Arrow Cross Party started organizing the ghettoization of the Jews in Budapest – thus keeping them inside the country. In Lipótváros a so-called “International ghetto” consisted of safe houses was started protected by neutral diplomatic organizations, and around 30 thousand Jews lived here. The closed, continuous, fenced “Pest ghetto” in the 7th district was created by the Arrow Cross Government in the beginning of December where close to 70 thousand people were moved into.

Around 70% of Hungarian Jews, 600 thousand people were killed from 1944 to 45. (The 1941 census stated the number of people qualified to be Jews to 861 thousand, these were those who had at least 2 Israelite grandparents, and within them 725 thousand Israelites were found. The number of survivors is about 255 thousand.) Practically the total Jewish population of the Carpathian Basin die with the exception of the ones living in Budapest or Southern

Romániához tartozó Dél-Erdélyben lakók kivételével gyakorlatilag teljes számban halálát lelte (vagyis a mai Magyarország Budapesten kívüli területein, valamint az Észak-Erdélyben, Kárpátalján, Felvidéken és Délvidéken lakók). A fővárosiaknak mintegy a fele, több mint 100 000 ember vesztette életét külföldi haláltáborokban vagy a budapesti nyilas terror alatt. A budapesti zsidóság másik része életben maradása elsősorban a szervezett és spontán mentőakcióknak tulajdonítható. Az üldözöttek elrejtésében, menekítésében több külföldi diplomata (Raoul Wallenberg svéd követségi munkatárs és Carl Lutz, Svájc nagykövete) és a magyar lakosság egy része is részt vett.

Transylvania that belongs to Romania (So outside of today's Hungary, the Jews of Northern Transylvania, Transcarpathia, the Highlands and the Southern Region all died). Half of the Jewish inhabitants of the capital city, more than 100 thousand people lost their lives in foreign death camps or during the Budapest Nazi terror. The other half of Budapest Jews remained alive due to the organized and spontaneous rescue missions. The hiding and rescuing of the persecuted could happen because the actions of more foreign diplomats (Raoul Wallenberg, Swedish embassy staff member and Carl Lutz, Swiss ambassador) and a part of the Hungarian population.